

ॐ

ज्ञान प्रबोधिनी

सौर चैत्र १९३६ चे

मालिक वृत्त

सौर वैशाख १, शके १९३६ दि. २१/४/२०१४

- ज्ञान प्रबोधिनीत नव्याने काम करणाऱ्या कार्यकर्त्यांना प्रारंभीच्या घटना/कार्य यासंबंधी माहिती व्हावी या उद्देशाने संशोधन संस्थेच्या स्थापनेबद्दलचे प्रबोधिनीच्या जुन्या कार्यवृत्तामधील संकलन.

ज्ञान प्रबोधिनी संशोधन संस्था

प्रज्ञा मानस संशोधिका, आयुर्वेद संशोधिका आणि संस्कृत संशोधिका या प्रबोधिनीच्या तीन मूलभूत आणि प्रगत संशोधन करणाऱ्या संशोधिका. भारतीय शासनाच्या नवीन धोरणानुसार शिक्षण, संशोधन आणि उद्योग या तिन्हीची एकत्र सांगड घालता येत नाही. म्हणून प्रबोधिनीच्या तीन संशोधिकांचा मिळून एक स्वतंत्र न्यास केला. त्याचे नाव 'ज्ञान प्रबोधिनी संशोधन संस्था'. या संशोधन संस्थेच्या सल्लागार समितीवर काम करण्यासाठी पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरु डॉ. वि. ग. भिडे, म. फुले कृषि विद्यापीठाचे कुलगुरु डॉ. दत्ताजीराव साळवळके, डॉ. रा. ना. दांडेकर, पुणे विद्यापीठाच्या मानसशास्त्र विभागाचे निवृत्त प्रमुख प्रा. वा. कृ. कोठुरकर, इंडियन इंग रिसर्च असोसिएशन या संस्थेचे मानद संचालक डॉ. ग. सी. पेंडसे आणि प्रा. वा. ना. दांडेकर अशा ज्येष्ठ-श्रेष्ठांनी सानन्द अनुमती दर्शवली आहे. या संशोधन संस्थेतील संशोधनास देणगी देणाऱ्या देणगीदारांना आयकर कायदा परि. ३५(i)(iii) अन्वये देणगीच्या रकमेवर १००% आयकर मुक्ती मिळू शकेल असे मार्च १९८७ पर्यंतचे पत्रक प्रबोधिनीला मिळाले आहे.

तीनही संशोधिकांनी गत वर्षात महत्वाची प्रगतीची पावले टाकलेली आहेत.

प्रज्ञा मानस संशोधिकेच्या बुद्धिमापन आणि व्यक्तिमत्त्वमापन सेवांचा उपयोग मतिमंद मुलांच्या शाळा, अनाथांचे बालग्राम, नाशिकचे भोसला मिलिटरी स्कूल, टिळक विद्यापीठ अशा विविध संस्थांना झाला आहे.

संशोधिकेत सध्या ४ विद्यार्थी पीएच. डी. साठी डॉ. उषाताई खिरे यांच्या मार्गदर्शनाखाली संशोधन करीत आहेत.

जपानमध्ये तोक्यो येथे डॉ. गिलफर्ड यांच्या बुद्धिसंकल्पनेवर व तिच्या उपयोजनावर दि. १ ते ३ ऑगस्ट १९८५ या काळात जागतिक परिसंवाद आहे. त्यात भाग घेण्यासाठी डॉ. उषाताई खिरे या तोक्योला गेल्या आहेत.

डॉ. अशोक निरफराके हे प्रतिभाविकसन तज्ज्ञ आहेत. त्यांनी लिहिलेला 'Joy of Creativity' हा कार्यक्रम दूरदर्शनच्या शैक्षणिक कार्यक्रमात प्रसारित झाला होता.

डॉ. स्वर्णलता भिशीकर या गतिवाचन (Faster Reading) तज्ज्ञ आहेत. त्यांनी दिल्लीला Department of Science and Technology या केंद्र शासनाच्या विभागातील प्रथम श्रेणीच्या अधिकाऱ्यांसाठी आणि हैद्राबादच्या National Academy of Agricultural Research Management या संस्थेतील शास्त्रज्ञांसाठी गतिवाचनाचे वर्ग घेतले. ज्यांनी गतिवाचन वर्गाचा लाभ घेतला त्यांच्यापैकी बहुतेक सर्व पीएच. डी. असून आपापल्या क्षेत्रात राष्ट्रीय जबाबदारीचे काम करणारे असे ज्येष्ठ अधिकारी होता.

दि. १४ जुलै रोजी संस्कृत संशोधिकेतर्फे डॉ. द. वि. बहुलीकर यांच्या 'कल्पोलिनी' या काव्यसंग्रहाचे प्रकाशन झाले. सध्या संत्रिकेत सौ. हेमाताई डोळे या पीएच. डी. साठी संशोधन करीत आहेत.

आयुर्वेद संशोधिकेच्या प्रमुख प्रा. रंजनाताई अभंग यांनी या वर्षात मोठे यश मिळविले आहे. जून १९८५ मध्ये त्या इटलीतील सान मारिनो या शहरी भरलेल्या योग आणि आयुर्वेद या विषयांवरील जागतिक परिषदेला गेल्या होत्या. तेथे त्यांनी सूक्ष्म आयुर्वेदीय औषधांवर आपला अभ्यासपूर्ण निबंध सादर केला.

(दि. २३ सप्टें. १९८४ ते २२ जुलै १९८५ मधील वृत्तातून संक्षिप्त)

- मा. संचालकांना कार्यकर्त्यानी वेळोवेळी विचारलेल्या प्रश्नांना मा. संचालक प्रश्नोत्तररूप-चिंतनाद्वारे उत्तरे देत असतात. त्यातील वारंवार येणाऱ्या प्रश्नांपैकी विचारलेला प्रश्न.

प्रश्न : ‘सर्वसाधारण प्रबोधिनीपण’ या प्रकट-चिंतनाच्या पुस्तिकेत प्रबोधिनीपणाच्या काही लक्षणांवर पूर्ण लेख आहेत आणि काही लक्षणांवर एकेक परिच्छेद लिहिला आहे. पण ‘कालच्या पेक्षा आज पुढे गेलेच पाहिजे’ या लक्षणावर ‘कायमच शर्यत करायची असेल ती स्वतःशी करणे सगळ्यात चांगले’, एवढे एकच वाक्य लिहिले आहे. या लक्षणाचे आणखी थोडे स्पष्टीकरण करता का ?

उत्तर : ‘स्पर्धेतुनी फुलले जीवन’ अशा शीर्षकाचा लेख मी एका दिवाळी अंकासाठी लिहिला होता. मुद्दाम योजलेल्या स्पर्धेला मी त्या लेखात कृत्रिम स्पर्धा म्हटले होते. या स्पर्धेत मिळालेल्या बक्षिसांना मी त्यात यशाची प्रतीके म्हटले होते. बक्षीस ठेवलेले नसतानाही केलेल्या उत्तम कामाला मी त्यात यशस्वी कामगिरी म्हटले होते. त्या लेखाच्या शेवटी शेवटी मी पुढील परिच्छेद लिहिला होता ——————

कृत्रिम स्पर्धेतील यशाच्या प्रतीकांकडून यशस्वी कामगिरीकडे जाणे म्हणजे आपली वेगळी ओळख फुलायला लागणे. कृत्रिम स्पर्धेकडून म्हणजे इतरांनी योजलेल्या स्पर्धेत भाग घेण्याकडून आपण स्वतःच्या नियमानुसार स्पर्धा करायला लागलो म्हणजे आपली माणूस म्हणून आणखी प्रगती झाली. स्पर्धा हे आपल्यातील सुस गुणांच्या प्रकटीकरणासाठी आवाहन असते. समर्थानी संभाजी महाराजांना पत्र लिहून शिवरायांच्या अनेक गुणांची आठवण करायला सांगितली होती. मग आवाहन केले होते ‘याहून करावे विशेष | तरीच म्हणवावे पुरुष’. हे आपण इतरांच्या समान व्हावे असे आवाहन झाले. पण संभाजी महाराज अशा स्पर्धेतही अडकले नाहीत. त्यांनी आपल्या बलीदानाने वेगळाच आदर्श, स्वतःची वेगळी ओळख, निर्माण केली. ‘आपण त्यांच्या समान व्हावे’ इथून स्पर्धा जीवनाची म्हणजे मनुष्यजीवनाची सुरुवात होते. ‘परी या सम हा’, त्याच्यासारखा तोच अशी जेव्हा ओळख करून द्यावी लागते, तेव्हा मनुष्यजीवनातील स्पर्धेचा अध्याय संपतो. स्पर्धेतून फुललेल्या जीवनाने ‘आता उरलो उपकारापुरता’ असे म्हणत सर्वांच्या कल्याणासाठी आपण निर्माण केलेल्या आपल्या वेगळ्या ओळखीचा उपयोग करायचा असतो.

(प्रश्नकर्त्याचे एवढ्या उत्तराने समाधान झाले. हा परिच्छेदही अवघड वाटत असेल तर मूळ लेख सुरुवातीपासून वाचयला लागेल. संदर्भ शब्दोत्सव दिवाळी अंक २००९, पान १७ ते १९.)

अभिनंदन

- महाराष्ट्र राज्य लोकसेवा आयोग MPSC पूर्व परीक्षेचा निकाल ११ एप्रिल रोजी जाहीर झाला. केंद्रातील १५५ विद्यार्थी यशस्वी होऊन मुख्य परीक्षेसाठी निवडले गेले.
- वर्ल्ड बैंकेच्या डेव्हलपमेंट मार्केटप्लेस २०१४ या स्पर्धेत प्रबोधिनीतर्फे सहभाग घेण्यात आला. यात सौर पैनेलची निर्मिती व विकेंद्रित पद्धतीने सौर दिव्यांची जुळणी यावर आधारित प्रकल्पाची मांडणी करण्यात आली होती. स्पर्धेत सादर झालेल्या देशभरातील एकूण २०० प्रकल्पांपैकी अंतिम फेरीतील २० प्रकल्पांमध्ये प्रबोधिनीच्या या प्रकल्पाची निवड झाली आहे. यापैकी १० प्रकल्प अंतिमतः निवडण्यात येणार आहेत. प्रकल्पाचे कार्यक्षेत्र पूर्वांचलातील आसाम व मेघालय ही राज्ये असणार आहेत.
- आपुलकी सांस्कृतिक संस्था, पुणे यांच्यातर्फे शैक्षणिक व संशोधन कामासाठी दिला जाणारा “समाजगैरव पुरस्कार २०१०” हा वा. अनधाताई लवळेकर यांना प्रा. शां. ब. मुजुमदार यांच्या हस्ते प्राप्त झाला.

निवडक आणि महत्वाचे

शैक्षणिक उपक्रम संशोधिका : वा. ना. दांडेकर शिक्षक प्रशिक्षण केंद्र : सौर चैत्र १ ते ३ (२२ ते २४ मार्च) या कालावधीत शांतादुर्ग शिक्षण समिती, कवळे, फोडा, गोवा येथे सातत्यपूर्ण सर्वांगीण मूल्यमापन पद्धती या विषयी प्रा. विवेकराव पोंक्हे आणि प्रा. प्रशांत दिवेकर यांनी मार्गदर्शन केले एकूण ४० अध्यापकांचा सहभाग होता.

स्पर्धा परीक्षा केंद्र : केंद्रीय लोकसेवा आयोग (UPSC) सराव मुलाखती : UPSC मुख्य परीक्षा २०१३ चा निकाल दि. ११ मार्च रोजी लागला. केंद्रातील एकूण १२० विद्यार्थी ही परीक्षा उत्तीर्ण झाले असून मुलाखतीसाठी निवडले गेले आहेत. दि. ७ एप्रिलपासून दिली येथे त्यांच्या अंतिम मुलाखती सुरु झाल्या. त्यांच्यासाठी केंद्रात सराव मुलाखती घेतल्या जात आहेत. श्री. नांदेडकरसर, श्री. आनंद आगाशे, श्री. प्रमोद फळणीकर, श्री. अभय टिळक, श्री. शशी गोडबोले, श्री. राजीव राणडे, श्रीमती आनंदिता सेन, ज्ञानदा देशपांडे व वा. विवेक कुलकर्णी या सर्वांनी पॅनेल सदस्य म्हणून काम केले व त्यानंतर मार्गदर्शन केले.

ग्रामविकसन : पाणलोट क्षेत्र विकास कार्यक्रम - या कार्यक्रमांतर्गत मांगदरी-केतकावणे (ता. वेल्हे) येथे भैरुदरा येथील दोन शेततळ्यांत साठलेला गाळ / माती श्रमदानातून काढून बांधावर टाकण्याचे काम नुकतेच पूर्ण झाले आहे. ही दोन शेततळी प्रबोधिनीतर्फे सुमारे १० वर्षांपूर्वी बांधण्यात आली होती. गेल्या दोन महिन्यात केपीआयटी (K.P.I.T.) या माहिती तंत्रज्ञान (आय.टी) कंपनीतील २३६ पुरुष व ६४ महिला अशा एकूण ३०० कर्मचाऱ्यांनी या श्रमदानात सहभाग घेतला. आत्तापर्यंत ११ दिवसांमध्ये सुमारे ९०० मनुष्यांस इतके श्रमदान झाले आहे. यातून सुमारे दोन फुट उंचीचा गाळ काढला गेला आहे. यामुळे खोल झालेल्या शेततळ्यामध्ये पावसाचे पाणी साठवण्याची क्षमता वाढण्यास नक्कीच मदत होणार आहे. उर्वरित गाळ काढण्याचे काम पुढील टप्प्यात यंत्राद्वारे करण्यात येणार आहे.

पाणी टंचाई निवारण प्रकल्प : टाटा मोटर्स यांच्या सुमंत मुळगावकर डेव्हलपमेंट ट्रस्टच्या आर्थिक सहकायनि कुसगाव-चोरमले वस्ती (ता. भोर) येथे गेल्या वर्षी विहीर बांधण्यात आली. तिचा या उन्हाळ्यामध्ये चोरमले वस्तीला खूप चांगला उपयोग होत आहे. यंदाच्या वर्षी या वस्तीतील धनगर कुटुंबांसाठी दहा हजार लिटर क्षमतेची पाण्याची टाकी बांधण्याचे काम नुकतेच पूर्ण झाले. स्थानिक ग्रामस्थांनी उपलब्ध करून दिलेल्या जागेवर ही टाकी सुमंत मुळगावकर फौंडेशनच्या आर्थिक सहाय्यातून बांधण्यात आली आहे. याचा उपयोग ग्रामस्थांना विहिरीतील पाणी साठवणुकीसाठी होणार आहे.

वरोती बु. (ता. वेल्हे) येथेही टाटा मोटर्स यांच्या सुमंत मुळगावकर डेव्हलपमेंट ट्रस्टच्या मदतीने गेल्या वर्षी विहिरीचे काम हाती घेण्यात आले होते. यंदा या विहिरीचे खोदकामानंतरचे गाळ काढण्याचे काम पूर्ण झाले असून सध्या विहिरीचे बांधकाम प्रगतीपथावर आहे. या विहिरीमुळे यंदा या गावाला मे महिन्यात टँकरऱ्यांची मागणी करावी लागणार नाही. आता हे गाव टँकरमुक्त झाले आहे. या विहिरीच्या बांधकामाभोवती श्रमदानाने दगड-मातीची भर घालण्यासाठी प्रबोधिनीच्या युवक विभागाच्या २८ मुलांनी सलग दोन रविवारी गावात येऊन श्रमदान केले.

प्रज्ञा मानस संशोधिका : सोलापूर व डोंबिवली या ठिकाणच्या अभिक्षमता मापन व मार्गदर्शनाचे काम वाढत्या प्रतिसादाने सुरु आहे. याठिकाणी श्री. आल्हाद कुलकर्णी, श्री. विवेक वेलणकर व श्रीमती नीलिमाताई व त्यांचा संच गुंतलेला आहे.

संत्रिका : संत्रिका सदस्या सौ. उज्ज्वला पवार यांच्या पुढाकाराने कोपरगाव येथील 'मुंबादेवी तरुण मंडळ' ने एक दिवसाच्या (युवर्तींसाठी) प्रेरणा शिबिराचे आयोजन केले होते. ज्ञान प्रबोधिनीच्या ग्राम विकसन व युवती विभागाच्या सदस्यांनी हे शिबिर घेतले. १७५ युवर्तींनी याचा लाभ घेतला.

छात्र प्रबोधन : यंदाच्या वर्षी तीन प्रकारच्या स्पर्धा आयोजित करण्यात आल्या होत्या. त्याचा निर्णय सौर चैत्र १ (२२ मार्च) रोजी लागला.

हस्तलिखित स्पर्धेत ३३ गटांनी भाग घेतला होता. इंग्रजी दिवाळी २०१३ च्या अंकातही हस्तलिखित स्पर्धा आयोजित करण्यात आली होती. त्यामध्ये ज्ञान प्रबोधिनी, पुणे या एकाच शाळेतील सहा हस्तलिखिते आली होती. माझा गाव / शहर पी. पी. टी. स्पर्धा या स्पर्धेमध्ये एकंदर १४ संघांनी भाग घेतला होता.

भारतीय भाषांमधील स्फूर्तिगीत, समूह गायन स्पर्धा या स्पर्धेला इतर दोन स्पर्धांच्या तूलनेने खूपच कमी प्रतिसाद मिळाला. अवघ्या पाचच संघांनी भाग घेतला.

विस्तार केंद्र, बोरीवली : चैत्र २० ते २३ (१० ते १३ एप्रिल) रोजी युवकांनी युवकांसाठी चार वेगळे उपक्रम करायचे ठरवले होते. एकमेकांमधील bonding वाढविणे, प्रबोधिनी अधिक जाणून घेणे व विद्याव्रताचे पुनःस्मरण व्हावे ही या उपक्रमाची प्रमुख उद्दिष्टे होती. या चार दिवसात संगीत, चित्रकला, पाककला असे उपक्रम आखले होते.

युवक विभाग : सौर चैत्र २३ (१३ एप्रिल) रोजी युवक विभागाचा वर्षात व प्रतिज्ञाग्रहण समारंभ झाला. यामध्ये वर्षात उपासना झाल्यावर युवक विभाग प्रमुख श्री. रोहन पानसे यांनी युवक विभागातील शालेय दलाच्या कामाचा आढावा घेतला. गतवर्षातील शालेय दलांवर झालेल्या महत्वाच्या घटनांचा आलेख रोहनदादानी मांडला. शालेय दलांवर काम करणाऱ्या मार्गदर्शक, प्रतोदांशी संबंधित नियुक्त्यांमधील बदल जाहीर केले. गेले महिनाभर युवक विभागातील मार्गदर्शकांचा एक गट “शालेय क्रीडा दल” यावरील चित्रफीत तयार करीत होता. ती चित्रफीत सुद्धा समारंभामध्ये दाखवली गेली.

या कार्यक्रमात दोन युवकांनी प्रथम तर युवक संघटन सचिव श्री. आशुतोष बारमुख यांनी द्वितीय प्रतिज्ञा घेतली. यानंतर मा. संचालकांनी सर्व उपस्थितांना मार्गदर्शन केले. प्रथम, द्वितीय व तृतीय प्रतिज्ञा घेतलेल्या सदस्यांनी कसे काम केले पाहिजे हे डॉ. आंबेडकर व लोकमान्य टिळक यांची उदाहरणे देऊन सांगितले. या कार्यक्रमाला मार्गदर्शक युवक मिळून ६० जण उपस्थित होते.

झान प्रबोधिनी, सोलापूर : माध्यमिक - सौर फाल्गुन २८ (१९ मार्च) रोजी पुस्तक परिचय स्पर्धा टप्पा-३ चा बक्षिस समारंभ झाला. या टप्प्यातील स्पर्धेत प्रशालेतील १९ विद्यार्थी सहभागी झाले. याचिदिवशी वाचकवीर योजनेत वाचकवीर ठरलेल्या विद्यार्थ्यांनी ही बक्षिसे देण्यात आली. या दोन्ही कार्यक्रमांसाठी सौ. मंजुषाराई गाडगीळ ह्यांच्या हस्ते पारितोषिकांचे वितरण झाले.

वाचकवीर योजनेअंतर्गत प्रशालेतील एकूण ११८ विद्यार्थी वाचकवीर ठरले. त्यांच्यापैकी इ. १वी तील ऋतुजा दोरवट हिने ५२३२ पृष्ठे वाचली.

दिल्ली अभ्यास सहल

वेल्हे तालुक्यात गाव पातळीवर नेतृत्व करणाऱ्या आणि त्यांच्या भागातील प्रश्न सोडविष्ण्यासाठी पुढाकार घेणाऱ्या महिलांची अभ्यास सहल सौर चैत्र २ ते ८ (२३ ते २९ मार्च) या कालावधीत दिल्ली येथे गेली होती. यामध्ये वेल्ह्यातील १६ जणी, शिवापूर येथील ५ जणी आणि पुण्यातून ८ जणी सहभागी झाल्या होत्या. या सर्व जणी ८ ते २० वर्षे झान प्रबोधिनीच्या मार्गदर्शनातून काम करत आहेत.

दिल्लीचा राजधानी या अंगाने परिचय, तेथील शासकीय कार्यालयांच्या व पक्ष कार्यालयांच्या कामाचे स्वरूप, महिला सक्षमीकरणाचे काम करणाऱ्या संस्था आणि व्यक्तींच्या कामाचा परिचय करून घेणे अशी सहलीची उद्दिष्टे होती.

जातानाचा रेल्वे प्रवास आणि येतानाचा विमान प्रवास हा बहुतेक जणीसाठी पहिलाच अनुभव होता. सहलीतील पाच दिवसांमध्ये पुढीलठिकाणी भेटी दिल्या ——

१) राजघाट : महात्माजींची समाधी, शक्तिस्थल व वीरभूमी	२) इंदिराजींचे निवासस्थान व जीवन प्रदर्शनी
३) लाल किल्ला, जंतर-मंतर	४) चांदणी चौक, करोल बाग, पालिका बझार येथील बाजारांना भेटी
५) भारतीय कृषी अनुसंधान केंद्र	६) गुंज, जागोरी, अक्षयपात्र या संस्थांना भेटी
७) मथुरा, ताजमहाल,	८) राष्ट्रपती भवन, संसद भवन,

दिल्ली राजधानी का ? असा प्रश्न बन्याच जणीच्या मनात होता. पण तेथील रुंद रस्ते, स्वच्छता, शांतता सगळीकडे हिरवळ अनेक ठिकाणी फुलांच्या ताटव्यांचे सुशोभन, सतत फडकणारा तिरंगा, महत्वाच्या व्यक्तींची निवासस्थाने दि. २६ जाने. व १५ ऑगस्ट रोजी होणाऱ्या संचलनाचा भव्य रस्ता. हे सगळे पाहताना राजधानी का ? चे उत्तर मिळाले. फक्त दूरदर्शनवर बातम्यांमधून पाहतो ते संसद भवन, राष्ट्रपती भवन आतून बघताना जिये आपले मुख्यमंत्री बसतात, त्या खुर्चीवर ५ मिनिटे बसून बघताना सगळ्यांच्या चेहऱ्यावर वेगळाच आनंद दिसत होता.

रेल्वे स्टेशनवर किंवा विमानतळावर महिलांविषयीची आस्था व मदतीची मानसिकता अनुभवली तसेच अगदी संसदेतील निवेदकासह प्रत्येकाला फक्त महिलाच एवढ्या लांब आल्यात याबद्दल वाटणारे आशचर्य पण अनुभवले. दिल्लीत महिलांच्या सुरक्षिततेबद्दल असणाऱ्या प्रश्नांवर हे वेगळेपण ठळकपणे जाणवत होते. प्रबोधिनीचे ज्येष्ठ कार्यकर्ते मा. अजितराव आणि ज्योतीताईच्या भेटीतून प्रबोधिनीचे काम किती, कुठे व कसे पोहोचले आहे याची जाणीव झाली.

मी युनोत काम करते असे सांगून सहजपणे सगळ्यात मिसळून गाणे म्हणणाऱ्या जागोरी संस्थेच्या ६८ वर्षांच्या मा. कमलाजी भसीन, रोज एक लाख मुलांपर्यंत दुपारचे भोजन पोहोचवणारे इस्कॉनचे अक्षयपात्र, कपड्याचा फाटका तुकडाही वाया न घालवता त्याचा कौशल्यपूर्ण उपयोग करून स्थिरांच्या विविध उपयोगांसाठी कपडे पुरवणारी ‘गुंज’ ही संस्था व त्याचे श्री. अंशु गुप्ता अशा विविध संस्था व व्यक्तींच्या भेटी आयुष्यभरासाठी ऊर्जा देणाऱ्या ठरल्या.

मथुरेतील कृष्णमंदिर व त्याच्या शेजारी असलेली मोठी मशिद, मथुरेच्या बाजारात न दिसलेल्या गवळणी, भा. ज. पा. कार्यालयात भेटलेल्या या वर्षांच्या निवडणुकीतील उमेदवार असणाऱ्या सिने अभिनेत्री हेमामालिनी, शहाजहाननी ताजमहाल बांधल आपण निदान रहात्या घरावर तरी नाव लावून घेऊ अशा विविध चर्चा, मोठ्या बाजारांमध्ये सगळ्यांसाठी लक्षात ठेवून खरेदी, विमानतळावरील सरकते जीने अशा काही छोट्या छोट्या गोष्टी यामुळे सहल अविस्मरणीय झाली.

- **सूचना :** सर्व विभाग / केंद्र यांना : सौर वैशाख १९३६ चे वृत्त सौर वैशाख २६ म्हणजेच दि. १६ मे २०१४ पर्यंत द्यावे.